

Eila Anttila

WETTERHOFFIN VÄRIKKÄÄT VUODET

ENSIMMÄINEN OSA: WETTERHOFFILAISEN TEKSTIILISUUNNITTELUN VAIHEITA
1800-LUVUN LOPULTA 1960-LUVULLE

Kuva 1. Fredrika Wetterhoffin Työkoulun rakennus Hämeenlinnassa Palokunnankadun varrella vuonna 1893, muutama vuosi sen jälkeen kun Fredrika Wetterhoff oli hankkinut rakennuksen koulun käyttöön.

Wetterhoffilaisen tekstiilisuunnittelun alku

Wetterhoffin nimeä kantava, oppilaitoksen, säätiön ja liiketoiminnan muodostama kokonaisuus sai alkunsa vuonna 1885, kun Fredrika Wetterhoff perusti Hämeenlinnassa Työkoulun, jonka tarkoituksena oli ”antaa nuorille tytöille, jotka ovat kansakoulusta päässeet ja siis liian nuoret palvelukseen, opetusta kaikenlaisissa käsitöissä sekä totuttaa heitä järjestettyyn työhön.” Elsa Silpala ja Tuula Heinänen ovat koonneet kirjaansa ”Wetterhoff 100 vuotta” tiiviin esityksen Wetterhoffin vaiheista, ja siihen tämäkin artikkeli suurelta osin perustuu.

Koska Wetterhoffin oppilaitos oli yksityinen ja toimi harkinnanvaraisten avustusten varassa, se tarvitsi tuloja toimintansa ylläpitämiseen. Varoja hankittiin myymällä oppilaiden valmistamia tekstiilejä. Jo 1886 otettiin Työkoulun ohjelmaan kankaan kudonta, jonka opetuksesta tuli vähitellen koulun tärkein oppiaine. Kun koulusta valmistuneista yhä useampi sai työpaikan kutomataidon opettajana, katsoi Fredrika Wetterhoff välttämättömäksi aloittaa opettajankoulutuksen 1890-luvun alusta. Koska opettajilta vaadittiin kutomataidon lisäksi taitoa itse piirtää ja sommitella malleja,

otettiin opetusohjelmaan piirustus. Piirustuksenopettajan tehtäväkuvaan kuului siitä lähtien opetuksen ohella mallien suunnittelu Wetterhoffin oppilaiden ja ammattikutojien valmistamia tuotteita varten.

Kuva 2. Piirustustunti Fredrika Wetterhoffin Työkoulussa 1900-luvun alussa. Oppilaat sommittelevat kudontamalleja kasviaiheiden pohjalta. (Kuva: Wetterhoffin tekstiilikokoelmat)

Kankaita ja sisustustekstiilejä tehtiin tilaustöinä yksityisille ihmisille, erilaisille laitoksille ja liikkeille kaikkialle Suomeen sekä jonkin verran ulkomaillekin. Kun koulu vuonna 1890 muutti nykyiselle paikalleen Palokunnankadun varrelle, avattiin rakennukseen myös myymälä tuotteiden tarjoamiseksi ostajille. Osa koulun käyneistä jäi pidemmäksi aikaa taloon kutomaan tilattuja tekstiilejä. Koulun yhteyteen alkoi kehittyä laaja tuotannollinen toiminta kutomoineen ja värjäämöineen.

18/12. **Neiti Fred. Wetterhoffin**
Hämeenlinnassa olevan työkoulun kankaiden näyttely,
 Lyybekin näyttelyssä palkitut kultamitalilla,
kestäviä joululahjoja,
 mattoja, suuria ja lämpöisiä, tsheremissiläiseen, Bokharan ja Suomen kuosin, mattokangasta, draperiioja, keinutuolinmattoja, kaihdin- ja huonekalukankaita, päytäliinoja, peittoja, sohvatyynyjä, pyyhinliinoja rällistä, serviettejä, temunpyyhkimä, leninki-, puku- ja vuorikankaita, esiliinoja kauniita malleja, shaaleja, kauniita ja lämpöisiä y. m. y. m.
 Kaikellaisten kankaiden tilauksia otetaan vastaan ja suoritetaan myös mallien mukaan. Teokset myydään koulun halpuihin hintoihin.
Kansallispankin talossa, Aleksanderinkatu 42. 18/12. 1895.
 Toisessa kerrassa. Avoimna koko päivän.

Kuva 3. Sanomalehtimainos Wetterhoffin Työkoulun myyntinäyttelystä Helsingissä vuonna 1895. Tuotevalikoima oli jo tuohon aikaan hyvin monipuolinen.

Fredrika Wetterhoff toimi aluksi itse piirustuksenopettajana, ja hän tutustutti oppilaat suomalais-ugrilaisiin tekstiilimalleihin. Kansallisen tyylin suosiminen oli hyvin ajan hengen mukaista – se oli osa suomalaisen kansallisen identiteetin rakentamista 1800-luvun lopulla. Vuonna 1879 oli perustettu Suomen Käsityön Ystävät, jonka tarkoituksena oli suomalaisen käsityön edistäminen. Kansanomainen geometrinen ornamenttiikka tuli suosituksi kudotuissa ja kirjoituissa tekstiileissä. Kansainvälisiä vaikutteita saatiin mukaan Wetterhoffin kudontamalleihin ja kudontamenetelmiin, kun saksalainen Carl Neu tuli kutomomestariksi ja opettajaksi Työkouluun vuonna 1891.

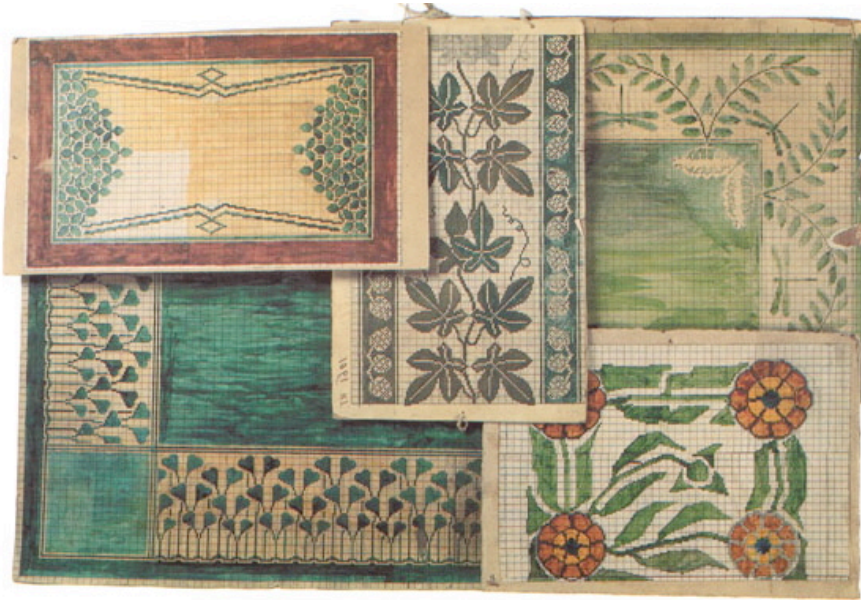

Kuva 4. Wetterhoffin Työkoulussa sen alkuvuosina kudottuja oviverhokankaita. (Kuva teoksesta "Wetterhoff 100 vuotta")

Fredrika Wetterhoff halusi pitää opistonsa ajan tasalla myös tekniikan osalta. Hän oli kiinnostunut kankaankudonnan tekniikasta ja välineistä, ja kutomomestari Neulla oli paljon ideoita työvälineiden kehittämisestä. Vuonna 1893 Fredrika Wetterhoff perusti Työkoulun yhteyteen puusepänverssaan, jossa kehiteltiin polkukangaspuut ja valmistettiin niitä myyntiin sekä tehtiin puuosat Saksasta tuotuihin konekangaspuihin. Tilauskirjoista näkyy, että kankaiden ohella kangaspuut olivat hyvin kysyty myyntiartikkeli ja niitä tilattiin Wetterhoffilta kouluihin ja laitoksiin kaikkialle Suomeen sekä myös ulkomaille.

Jugend aloittaa taiteellisen suunnittelun

Suomen osallistuminen Pariisin maailmannäyttelyyn vuonna 1900 Käsityön Ystävien kokoamalla osastolla, jonka kokonaissisustus oli tilattu Akseli Gallen-Kallelalta, merkitsi murrosta suomalaisessa tekstiilisuunnittelussa. Kansanomaisten mallien soveltamisesta siirryttiin vapaitten ja taiteellisesti itsenäisten mallien suunnitteluun. Wetterhoffillakaan ei alkuaikojen mallisuunnittelu ollut vielä varsinaisesti uutta luovaa, vaan perinteisten suomalaisten ja ulkomaisten mallien soveltamista. Alkuperäinen, omintakeinen taiteellinen suunnittelu alkoi jugendin myötä 1900-luvun alussa.

Kuva 5. Ilma Hirnin suunnittelemaa jugend-tyylisiä tekstiilimalleja vuodelta 1901. (Kuva teoksesta "Wetterhoff 100 vuotta")

Jugend-tyylin aikakautta oli 1900-luvun ensimmäinen vuosikymmen. Tyyli oli tietoisesti suomalainen, ja käsityömalleissa ilmeni pyrkimystä luoda uutta kotimaiseen kasvi- ja eläinmaailmaan pohjautuvaa ornamentiikkaa. Jugend-tyylin toteuttaminen koettiin Wetterhoffilla niin vaativaksi, että piirustuksen opetusta päätettiin lisätä. Ilma Hirn toimi Wetterhoffin Työkoulun piirustuksen, sidosopin ja kudonnan opettaja vuosina 1898-1902, ja hän suunnitteli tyylin mukaisia mattoja ja muita sisustustekstiilejä.

Kuva 6. Aino Keinäsen suunnittelemat karvalankamatto ja keinutuolinmatto 1910-luvulta. (Kuva teoksesta "Wetterhoff 100 vuotta")

Jugend-tyylille ominaisten kasviaiheiden muuntelu vietiin vähitellen niin pitkälle, että luonnonmuotoja tuskin enää erotti geometrisista muodoista. Väriasteikko oli voimakas ja kirjava, suosittiin komplementtivärejä kuten punaista ja vihreää tai vihreää ja ruskeaa. Tekstiilitaiteilijana tunnettu Aino Keinänen toimi Wetterhoffilla piirustuksen opettajana ja mallisuunnittelijana vuosina 1908-1917, ja ajan tyyli näkyy hänen suunnittelemissaan malleissa.

Fredrika Wetterhoff kuoli vuonna 1905. Silloin Työkoulun hallinto järjestettiin uudelle pohjalle hänen jälkisäädöksessä määräämällään tavalla. Koulun johtoon asetettiin Fredrika Wetterhoffin nimeämä kolmijäseninen johtokunta, ja Fredrika Wetterhoffin omaisuus säätöitiin. Työkoulun käytännön johtaminen siirtyi tehtävään kulloinkin valitulle johtajalle. Aluksi toimivat väliaikaisina johtajina Fredrika Wetterhoffin veljenpoika Fritz Wetterhoff ja hänen jälkeensä kudonnanopettaja Helmi Grönlund. Ensimmäisenä varsinaisena johtajana toimi Anna Henriksson vuosina 1909-1918, ja häntä seurasi Helena Brander, jonka kausi ulottui aina vuoteen 1940 asti.

Funktionalismi uudistaa suunnittelua

Itsenäisen Suomen ensimmäiset vuosikymmenet olivat teollisuuden nopean kehityksen aikaa. Taideteollisen suunnittelun uudeksi valtatyyliksi nousi uusasiallinen funktionalismi ja ihanteeksi otettiin tarkoituksenmukaisuus. Jugendin koristeellisuus sai vähitellen väistyä uuden, muotokieleltään yksinkertaisemman tyylin tieltä. Suomalaisen taideteollisuuden suuri vaikuttaja ja opettaja Arttu Brummer-Korvenkontio kuvaili uutta suuntausta vuonna 1922 kirjoittamassaan artikkelissa näin: ”Nykyajan koristetaide vastakohtana vanhemmalle pyrkii paraatistisustuksia karttaen antamaan kauneutta juuri arkiselle, meitä joka hetki ympäröivälle elämälle, eikä typistämään sitä vain joihinkin hetkiin tai esineisiin. Kauniimpaa käyttötavaraa – siinä aikamme pyrkimyksen suunta.” Myös Wetterhoffin tekstiileissä alkoi 1920-luvulla näkyä ajan henki, pelkistetty ornamenttiikka ja hallittu väriskaala.

Kuva 7. Ester Axin suunnitteleamia keinutuolinmattomalleja funktionalistisen tyylin ajalta. (Mallit Wetterhoffin tekstiilikokoelmista)

Kuva 8. Laila Karttunen akvarelli "Kaupunki" vuodelta 1929 sekä hänen suunnittelemansa funktionalistista tyyliä edustava sisutuskangas. (Kuva teoksesta "Wetterhoff 100 vuotta")

Wetterhoffilaisessa mallisuunnittelussa täytyy muistaa myös kudonnanopettajien suuri vaikutus. Esimerkiksi käy Ester Perheentupa, joka toimi kudonnanopettajana vuodet 1924-46. Hänen vaikutuksensa oli huomattava uusien värisommittelujen ja sidosten taitavana kokeilijana. Kuten monet muutkin Wetterhoffin mallisuunnittelijat Ester Perheentupa julkaisi mallejaan lehdissä ja kirjoissa. Wetterhoffilta lähdettyään hän perusti Hämeenlinnaan oman kutomon. Hän on siten myös yksi esimerkki niistä Wetterhoffilla opiskelleista tai työskennelleistä naisista, jotka perustivat oman yrityksen. Työkoulun käyneitten naisten kutomoyrityksiä alkoi syntyä jo 1900-luvun alussa, ja yrittämistä tukevia aineita, kuten kirjanpitoa, oli opinto-ohjelmassa jo Fredrikan ajoista lähtien. Fredrikan oma esimerkki naisjohtajuudesta oli varmasti osaltaan rohkaissut monia oman yrityksen perustamiseen.

Kuva 9. Ester Perheentuvan kirjan "Kutokaa kuviollisia kankaita" mainos Kotilieden numerossa 12/1932.

Piirustuksen ja tyyliopin opettajaksi tuli vuonna 1922 Laila Karttunen (1895-1981), ja hän uudisti Wetterhoffin malliston lähes täydellisesti. Hän sai koulun johtajalta Helena Branderilta perusteellisen sidosopin koulutuksen, joten hän tiesi alusta alkaen ne vaatimukset ja rajoitukset, joita tekstiilien suunnittelussa on otettava huomioon.

Laila Karttunen, kuten muutkin Wetterhoffin mallisuunnittelijoina toimineet piirustuksenopettajat, oli valtavan tuottelias: Wetterhoffilla toimintansa aikana monet heistä ehtivät suunnitella satoja malleja, jotkut jopa toista tuhatta. Karttunen suunnitteli 1920-luvulla lähes kaiken, mitä Wetterhoffilla kudottiin. Laila Karttunen ensimmäinen kausi Wetterhoffin piirustuksenopettajana päättyi vuoden 1930 lopussa, jolloin hän siirtyi Helsinkiin Suomen Käsityön Ystävien kutomon johtajaksi, mutta hän tuli takaisin 1940-luvulla, joten häneen palataan uudestaan tuonnempana.

KUTOKAA KUVIOLLISIA KANKAITA!

Muutamia vuosia sitten julkaisi Wetterhoffin koulun kudonnan opettaja ESTER PERHEENTUPA aloittelijoille täydellisen kudontataidon käsikirjan nimeltä »Kutokaa itse kankaanne», joka sai suuren menestyksen.

Nyt hän on toimittanut uuden kirjan »Kutokaa kuviollisia kankaita» avuksi kehittyneemmille kutojille, jotka jo osaksi hallitsevat kudonnan lait, mutta eivät vielä voi itsenäisesti kehittää mielikuvitelmaistaan todellisuutta. 48 moniväristä ja 9 yksiväristä mallia huonekalukankaista, sohvapöytä-, pöytäliinoista, akkunaverhoista ym. tarkkoine kaavoineen, selityksineen ja työohjeineen. Syväpaino- ja offsetpainatus. 64 sivua »Kotilieden» koossa. Hinta 35 mk.

Maailmansotien välisenä aikana järjestettiin suomalaisen taideteollisuusalan näyttelyitä varsin paljon sekä kotimaassa että ulkomailla. Wetterhoff otti osaa ainakin Suomen Messuihin Helsingissä 1920, Yleiseen kotiteollisuusnäyttelyyn Tampereella 1922, Taideteollisuusyhdistyksen riemujuhlanäyttelyyn Helsingissä 1925 ja Milanossa 1933 järjestettyyn kansainväliseen koristetaide- ja taideteollisuusnäyttelyyn. Maailmansotien välisen ajan tekstiilitaidetta tutkineen Leena Svinhufvudin mukaan messutoimintaan liittyi myös tietty sivistämisspyrkimys: kansalliset messut opastivat kuluttajia ostaman oikein.

Wetterhoffin koulun vahvuus kutomisen taidossa tunnettiin valtakunnallisesti.

Tutkija Leena Svinhufvudin mukaan Wetterhoff oli tekstiilitaiteilijoiden koulutuksen kannalta merkittävin kutomakoulu maassamme. Jo 1920-luvulla joukko suomalaisia taidemaalarikoulutuksen saaneita naisia kiinnostui tekstiilitaiteesta. Perehtyäkseen kudonnan tekniikkaan useat heistä haiketuivat opiskelemaan Wetterhoffiin järjestämille lyhyille kudontakursseille. Muun muassa taiteilijat Eva Anttila, Greta Skogster ja Impi Sotavalta täydensivät opintojaan Wetterhoffilla 1920-30-luvulla.

Suomen Yleinen Käsityöyhdistys joutui lakkauttamaan mallikutomonsa 1920-luvun alussa, jolloin Kauppa- ja teollisuushallituksen kotiteollisuustoimisto ryhtyi ajamaan mallikutomon liittämistä Wetterhoffin Työkoulun yhteyteen. Hanke toteutui vasta, kun kouluun oli saatu rakennettua tarvittavat lisätilat. Näin Wetterhoffille perustettiin vuonna 1929 mallikutomo, jonka toimintaa valvoi taiteellinen arvostelulautakunta. Kutomossa valmistettiin sekä myyntitöitä että tilaustöitä yksityisille ja laitoksille. Myös tälle kutomolle piirustuksenopettaja-taiteilijat suunnittelivat malleja. Lisäksi Wetterhoffin kudontamalleja vuokrattiin kutojille ympäri Suomea. Mallipalvelutoiminta oli hyvin suosittua, sillä kudonnan harrastajat ja kotiteollisuustuotanto tarvitsivat jatkuvasti uusia malleja.

Kuva 10. Ester Axin "Valoläikkä"-ryijytyynyn malli vuodelta 1931 oli vuokrattavissa Wetterhoffin mallipalvelusta. (Malli Wetterhoffin tekstiilikokoelmista)

Saatavana kaikkia kankaankudonnassa käytettäviä malleja ja lankoja. Värjätyt ja eulanoidut ryijylangat maksavat Smk. 100:— kg. Yli 2 kg. kerrallaan ostettaessa annetaan huomattava alennus. Indanthren väreillä värjättyjä pellava-, puuvilla- ja kiiltolankoja. Kangaspuita sekä erilaisia kankaankudonnassa tarvittavia välineitä. Valmiita kudoksia. Kaikenlaisia kudontatöitä valmistetaan tilauksesta.

FREDRIKA WETTERHOFFIN TYÖKOULU
HÄMEENLINNASSA

Lankojen kaupasta kehittyi Suomessa sotien välisenä aikana merkittävää liiketoimintaa, ja lankoja markkinoitiin tehokkaasti käsityön harrastajille.

Maassamme toimineiden käsiteollisten kutomoiden toiminnan edellytyksenä oli lankojen saatavuus, ja tekstiilien suunnittelun kannalta lankojen värivalikoima oli tärkeä kysymys. Wetterhoffin Työkoulussa lankojen värjäystä oli aiemmin tehty pääasiassa omaa kutomoa varten, mutta 1920-luvulle tultaessa se oli paisunut mittavaksi tuloa tuottavaksi liiketoiminnaksi. Koululle rakennettiin uusi värjäämörakennus vuonna 1927, ja värjäysliike laajentui edelleen niin, että 1920-luvun lopulla lankoja värjättiin päivittäin 60-90 kiloa.

Kuva 11. Fredrika Wetterhoffin Työkoulun lanka- ja muun tuotevalikoiman mainos Kotilieden huhtikuun numerossa 1931.

Wetterhoffin Työkoulun hallinnossa tapahtui muutoksia 1920-30-luvun vaihteessa. Vuonna 1929 säädettiin massamme laki kotiteollisuusoppilaitoksista, ja sen mukaan valtionavun saanti edellytti oppilaitokselta omaa johtokuntaa. Näin laki aiheutti Työkoulun sääntöjen uusinnan ja johti Fredrika Wetterhoffin Työkoulun säätiön ja koulun hallinnolliseen ja tilinpidolliseen erottamiseen toisistaan. Koulutalo ja irtaimisto kuuluivat säätiön omistukseen, kaikki toiminta ja vastuu opetuksesta jäi oppilaitokselle. Säätiön hallituksen jäsenten valinta siirtyi vuonna 1934, Fredrika Wetterhoffin jälkisäädöksen mukaisesti, Hämeenlinnan kaupunginvaltuustolle, koska silloin kuoli viimeinenkin Fredrika Wetterhoffin itsensä asettama hallituksen jäsen.

Ryijykuumeesta sota-aikaan

Vuonna 1924 ilmestyi U.T. Sireliuksen tekstiilihistoriallinen tutkimus ”Suomen ryijyt”, ja se nostatti maassamme valtavan ryijynnönnöksen vanhoja malleja kohtaan. Leena Svinhufvudin mukaan suomalaisten ryijyjien kansatieteellinen merkitys oli ollut tiedossa jo aikaisemminkin, mutta nyt vasta ymmärrettiin, että suomalaisen talonpoikaisen kulttuurin piiristä voi tulla esteettisesti korkeatasoisia tuotteita, ”yksilöllisiä taideteoksia”. 1920-luvulla oltiin yleisesti sitä mieltä, että uudetkin ryijymallit oli sommiteltava vanhojen tapaan. Aluksi taistelu uudenlaisten ryijymallien puolesta oli turhaa, ja vasta 1930-luvun alusta alkoi vähitellen aivan uusien ryijymallien luomisen kausi. Ryijy-ajattelun uudistamisessa oli huomattava osuus Wetterhoffin sommittelupiirustuksen opettajilla Laila Karttusella ja Ester Ax-Tokkolalla.

Ester Ax (1906-1946) tuli vuonna 1931 piirustuksen, tyyliopin, kaunokirjoituksen ja tekstauksen opettajaksi sekä mallien piirtäjäksi ja suunnittelijaksi Kotiteollisuusopisto Fredrika Wetterhoffin Työkouluun. Hän toimi opettajana vuoden 1936 loppuun, jolloin hän naimisiin mentyään muutti Helsinkiin. Siellä hän jatkoi työtään tekstiilitaiteilijana, mutta keuhkotauti keskeytti lupaavan taiteilijan uran.

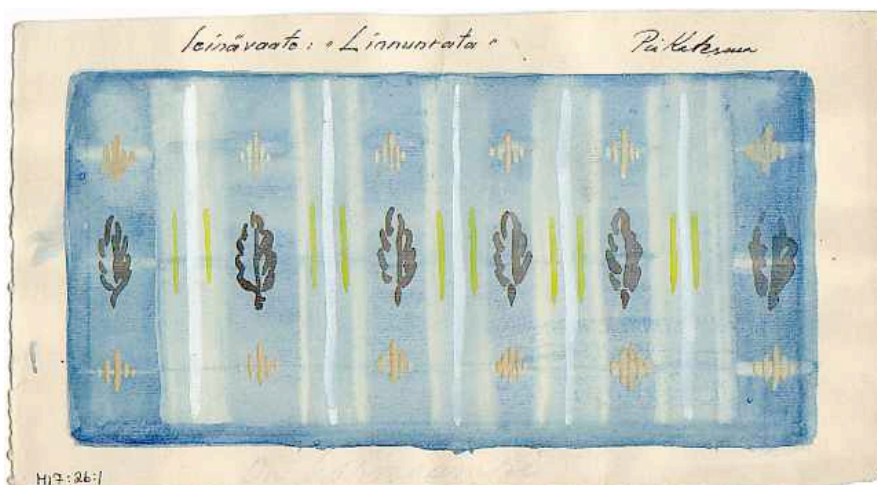

Kuva 12. Ester Axin suunnittelema "Amaryllis"-matto vuodelta 1931. (Kuva: Wetterhoffin tekstiilikokoelmat)

Ester Axin runsas ja monipuolinen mallisto oli tyyliltään pääosin funktionalistista, muotokieleltään yksinkertaista ja selkeää. Hänenkin malleissaan funktionalismi kehittyi ja muuntui 1930-luvun mitaan: vaaka- ja pystyviivojen ja -pintojen tilalle tulivat vapaasti ja kevyesti sommitellut kasvi- ja eläinaiheet. Axin mallit saavuttivat suomalaisissa kodeissa hyvin suuren suosion. Hänen suunnittelemaansa seinätekstiilejä ja ryijyjä kudottiin Wetterhoffin Työkoulussa myyntiin, ja mallipalvelun vuokraamien mallien mukaan niitä valmistettiin myös kodeissa. Värit olivat hänen vahvaa aluettaan, ja hän kirjoittikin oppikirjan "Väreistä ja värisoinnuista kansanopistonopettajille ja -oppilaille". Mallisuunnittelijana hänkin oli hyvin tuottelias: Wetterhoffin Tekstiilikokoelmiin on talletettu toista tuhatta hänen tekemäänsä luonnosta tai työpiirustusta.

1930-luvun lopulla Wetterhoffin piirustuksenopettajina ja mallisuunnittelijoina toimi useampikin taiteilija, jokainen melko lyhyen ajan. Heitä olivat mm. tekstiilitaiteilija Lyyli Vanhatalo ja taidemaalari Kyllikki Uronoja sekä kuvaamataidonopettaja Pia Katerma, joka toimi opettajana Hämeenlinnan lyseossa. Wetterhoffin Työkoulun piirustuksenopettajiksi päästökseen opettajien piti suorittaa om-

pelun ja kudonnan ammattitiedoissa kelpoisuuskokeet, jotka vuonna 1930 annettu asetus kotiteollisuusoppilaitoksista määräsi kelpoisuusehdoiksi piirustuksenopettajan virkaan. Opettajilla ja mallien suunnittelijoilla piti siis olla riittävä tekstiilimateriaalien ja työtapojen tuntemus.

Kuva 13. Pia Katerman Wetterhoffille suunnittelema "Linnunrata"-seinävaatteen malli. (Malli Wetterhoffin tekstiilikoelmista)

Niin kuin hyvin tiedetään, 1930-luku päättyi sotaan, ja lyhyesti voidaan todeta että suomalaisen tekstiilitaiteen ja kotiteollisuuden lupaava nousukausi katkesi tylästi toisen maailmansodan alkaessa. Aika oli tietysti kaiken kaikkiaan vaikea, mutta tekstiilitaidetta ja tekstiilikotiteollisuutta koetteli lisäksi se, että sota-aikana tekstiilien materiaaleja säännösteltiin. Tuontimateriaaleja ei ollut, villa haluttiin käyttää taidetta hyödyllisempiin tarkoituksiin, ja niinpä koti- ja taideteollisuuden raaka-aineeksi oli otettava kotimainen pellava.

Wetterhoffin Työkoulu oli toiminnassa koko sota-ajan, mutta monenlaisia poikkeusjärjestelyjä jouduttiin tekemään niin tilojen kuin opiskeluaikojenkin suhteen. Koulun rakennuksia oli sotilas- ja sotasairaalakäytössä, ja osan aikaa oppilaat joutuivat työskentelemään muualla kylmissä ja sopimattomissa tiloissa. Lukukausia jouduttiin lyhentämään, koska oppilaita tarvittiin kotiseuduillaan maataloustöissä. Hankaluudet jatkuivat vielä pitkään sodan jälkeenkin, sillä esimerkiksi myymälätila oli Maanviljelysseuran asutustoimikunnan käytössä aina 1940-luvun loppuun asti.

Laila Karttunen palaa Wetterhoffille

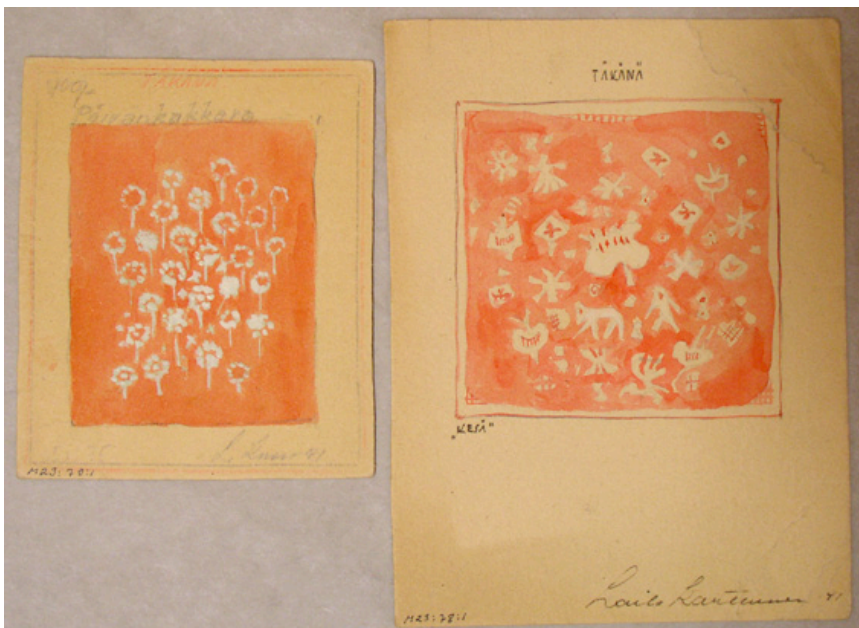
Wetterhoffin mallisuunnittelussa alkoi toinen Laila Karttusen kausi, kun tämä palasi Hämeenlinnaan ja oppilaitoksen piirustuksenopettajaksi keväällä 1941. Tullessaan nyt uudestaan Wetterhoffille Laila Karttunen aloitti tarmokkaan työn tekstiilien myynnin lisäämiseksi ja niiden taiteellisen tason kohottamiseksi. Hän halusi saada ammattikutomon johdettavakseen, ja suunnitteli opiston kaupallisen puolen laajentamista niin, että tarvittaessa töitä annettaisiin kudottaviksi myös talon ulkopuolisille kutojille. Myymälän valikoimaa hän halusi laajentaa hankkimalla sinne kankaiden lisäksi muunkinlaisia kotiteollisuustuotteita kuten kaisla-, niini-, lastu-, juuri- ja pajuvalmisteita sekä nauhoja ja pitsejä. Näin hän halusi edistää kotiteollisuustyötä ja mahdollistaa eri alojen työntekijöille uusien mallien saamisen käyttöön.

Kuva 14. Laila Karttunen työpöytänsä ääressä suunnittelemassa tekstiilimalleja vuonna 1957. (Kuva: Wetterhoffin tekstiilikokoelmat)

Tekstiilisuunnittelun alalla sodan seurauksiin on luettava malliaineiston karjalaistuminen ja uusi kansallinen kausi. Tutkijat ja taiteilijat käyttivät hyväkseen mahdollisuutta käydä Itä-Karjalassa, missä vanha kansanperinne oli vielä osittain säilynyt. Laila Karttusen tekemän matkan johdosta kotiteollisuusopistonkin mallistoon ilmestyi uusia, alkuun karjalaisen ja sen jatkona muidenkin maakuntien kansanomaisen käsityöperinteen innoittamia sommitteluja. Karttunen myös aloitti vuonna 1943 Wetterhoffin kansanomaisten tekstiilien kokoelman keräämisen.

Kuva 15. Laila Karttusen tākänämallit "Päivänkakkara" ja "Kesä". (Mallit Wetterhoffin tekstiilikokoelmista)

Tekstiilimateriaalien säännöstely loppui vähitellen, ja Wetterhoffin kutomon toiminta oli laajimmillaan 1950-luvulla Laila Karttusen ollessa sen johdossa. Karttunen suunnitteli valtavan määrän mal- leja, ja talossa syntyi aivan omaleimainen, rikas tekstiilimallisto. Hänen suunnittelemistaan tekstii-

leistä – täkänöistä, ryijyistä, pöytäliinoista ym. – tuli hyvin suosittuja ostavan yleisön piirissä, ja hänelle muodostui oma ”ihailijakuntansa”, josta jotkut ostivat joka vuosi uuden Karttusen suunnitteleman tekstiilin. Hän laati useita käsitöiden mallikirjoja ja –salkkuja, kirjoitti artikkeleita aikakauslehtiin, piti useita omia näyttelyitä Suomessa ja otti osaa moniin ulkomailla järjestettyihin näyttelyihin. Laila Karttunen toimi Wetterhoffin opettajana ja suunnittelijana aina vuoteen 1958 asti, jolloin hän jäi eläkkeelle.

Kuva 16. Wetterhoffin myymälä vuonna 1960. Myymälänhoitaja Saara Lehto esittelee asiakkaille Laila Karttusen suunnittelemaa täkänää. (Kuva: Wetterhoffin tekstiilikokoelmat)

Sotien päätyttyä 1940-luvun puolivälissä alettiin eri puolille maamme perustaa käsityöneuvoloita. Wetterhoffilla todettiin, että neuvoloiden hoitajien ja johtajien kouluttamista varten opistoon tarvitaan tilausompelimo, jossa opistosta valmistuneet opettajat voivat harjaantua työn johtamiseen. Ammattiompelimon toiminta alkoi sitten vuonna 1947, ja siitä tuli hyvin arvostettu tilausompelimo. Asiakkaita saapui Hämeenlinnan ulkopuoleltakin, ja muun muassa presidentinrouva Sylvi Kekkonen oli sen tunnettuja asiakkaita.

Wetterhoffin tuotteiden markkinointia pyrittiin laajentamaan 1950-luvulla, ja aiheesta teetettiin selvitys mainostoimistolla. Myyntimahdollisuuksia Helsingissä tutkittiin, osallistuttiin messuihin ja myyntinäyttelyitä pidettiin eri puolilla maata. Värjäämön toimintaa kehitettiin edelleen 1950-luvun aikana, sillä värjättyjen lankojen myynti lisääntyi kaiken aikaa. Värimestari sai koulutusta Saksassa, ja värjäämöön päätettiin hankkia värjäyskone.

Kuusikymmentäluvun uudet tuulet

1960-lukua lähestyttäessä alkoi Suomessa painokankaiden suunnittelijoiden esiinmarssi. Painokankaiden voimallinen kuviointi vaikutti vähitellen myös kotiteollisten kankaiden sommitteluun. Kuvioden muodot pelkistyivät, väripintojen kontrastit korostuivat. Kodeissa taidetekstiilin asema kuitenkin heikkeni painettujen, villin värikkäiden kankaiden rynnistyksen aikoina.

Kuva 17. Helena Tarvajärven ryijyluonnos "Sininen tie" ja Tellervo Strömmerin ryijyluonnos "Loitsu".
(Mallit Wetterhoffin tekstiilikokoelmista)

Laila Karttunen oli luopunut Wetterhoffin ammattikutomon johtajuudesta jo vuonna 1956, ja hänen jälkeensä ammattikutomon ja myynnin johtajaksi tuli vuonna 1955 Helena Tarvajärvi (myöh. Koskivaara). Kuvaamataidon opettajaksi puolestaan tuli vuonna 1958 Tellervo Strömmer. Wetterhoffin kankaiden tyylihistoriasta kirjoittaneen Veera Vallinheimon mukaan heidän suunnittelemissaan tekstiilimalleissa "ilmeni merkkejä aivan uudesta sommittelutyylistä, josta näkyy miten taiteilijat etsivät jyvän alkukantaista muutokieltä". Myös entiset värisomittelun periaatteet väriharmoniointiin ja sävy-sävyyden väreineen saivat 1960-luvulla kyytiä. Vallinheimon mukaan tilalle astui aivan uusi kansainvälinen värisointuoppi, jossa väriyhdistelmiä etsittiin värikehän vierekkäisistä väreistä. Väriyhdistelmät sininen ja vihreä, sininen ja violetti, vihreä ja violetti, punainen ja oranssi oudoksuttivat ensi alkuun, mutta vähitellen niistä tuli uudenlaisen wetterhoffilaisen tekstiilimalliston tunnusmerkkejä.

Kuva 18. Tellervo Strömmerin Taivallahden seurakunnalle Temppeliaukion kirkkoon suunnittelema messukasukka edustaa 1960-luvun uudenlaista värisomittelua.
(Kuva teoksesta "Wetterhoff 100 vuotta")

Vuonna 1962 kotiteollisuusopettajaopistoista säädettyjen lain ja asetuksen perusteella tuli opiston nimeksi Fredrika Wetterhoffin Kotiteollisuusopettajaopisto. Säätiön liiketoiminnassa nimestä kuitenkin haluttiin käyttää lyhyempää muotoa, ja 1967 päätettiin käyttää muotoa Wetterhoff, josta sitten 1970-luvun alussa tuli rekisteröity tavaramerkki. Tuotteiden myyntiä organisoimaan palkattiin vuonna 1968 myynninjohtajaksi Maija Ahtimo, joka kehitti markkinointia ja järjesti myyntinäyttelyitä eri puolilla maata.

Tellervo Strömmer toimi paitsi piirustuksenopettajana myös opiston rehtorina 1970-luvulla. Vuonna 1972 saatiin opettajakunnan aloitteesta tuotesuunnitteluun oma opettajanvirka. Koulun organisaatio koki suuria muutoksia 1970-luvulla, kun oppilaitoksen ylläpitäminen alkoi käydä säätiölle liian raskaaksi. Säätiön hallitus perusti toimikunnan pohtimaan Wetterhoffin valtiolistamista, ja vuonna 1976 oppilaitos siirtyikin sitten valtiolle.

LÄHDEKIRJALLISUUS:

Peltovuori, Sinikka: Linnut liiteli sanoja. Laila Karttusen kuvatekstiilien problematiikkaa. Helsingin yliopiston taidehistorian laitoksen julkaisuja n:o XIV. Helsinki, 1995

Silpala, Elsa – Heinänen, Tuula: Wetterhoff sata vuotta. Fredrika Wetterhoff –säätiö. Hämeenlinna, 1985

Svinhufvud, Leena: Moderneja ryijyjä, metritavaraa ja käsityötä. Tekstiilitaide ja nykyaikaistuva taideteollisuus Suomessa maailmansotien välisenä aikana. Designmuseo. Helsinki, 2009

Vallinheimo, Veera: Fredrika Wetterhoffin Kotiteollisuusopiston kankaiden tyylihistoriaa. – Kirjassa: Fredrika Wetterhoffin Kotiteollisuusopisto 1885-1960. Toim. Paavo Kouri, Helvi Pyysalo, Veera Vallinheimo, Helena Tarvajärvi, Rakel Vällä. Hämeenlinna, 1960

MUUT LÄHTEET:

Anttila, Eila: Wetterhoffin taiteilijat ja Hämeenlinna. Luento Hämeen kesäyliopiston Hämeenseminaarissa 15.8.2009

Fredrika Wetterhoffin Kotiteollisuusopiston ja Fredrika Wetterhoff –säätiön arkistot. Hämeenlinnan Maakunta-arkisto

Matriikkelit ”Johtajat” ja ”Opettajat”, kirjassa: Fredrika Wetterhoffin Kotiteollisuusopisto 1885-1960. Toim. Paavo Kouri, Helvi Pyysalo, Veera Vallinheimo, Helena Tarvajärvi, Rakel Vällä. Hämeenlinna, 1960

Wetterhoffin tekstiilikokoelmien malli- ja valokuvakokoelmat